

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI DAXİLİ İŞLƏR NAZİRLİYİ

POLİS AKADEMİYASI

KAFEDRA: “CİNAYƏT HÜQUQU”

Fənn: “CİNAYƏT HÜQUQU”

M Ü H A Z İ R Ə

MÖVZU №26 : “İctiami təhlükəsizlik əleyhinə olan cinayətlər”

Mühazirə –4 saat

Tərtib etdi:

“Cinayət hüququ” kafedrasının rəisi
polis polkovniki,

İmrəli Məmmədli

Mühazirə kafedranın iclasında müzakirə edilib və bəyənilib.

Protokol № _____ « _____ » _____ 2016-cı il.

BAKI-2016

İctimai təhlükəsizlik əleyhinə olan cinayətlər

PLAN:

1.İctimai təhlükəsizlik və ictimai qayda əleyhinə olan cinayətlərinümumi anlayışı və növləri

2.İctimai təhlükəli xarakterli müxtəlifdaxilivə xarici təhlükələrdən şəxsiyyətin və cəmiyyətin və dövlətin mühafizə vəziyyətinə qəsd edən cinayətlərin anlayışı və tərkiblərinin təhlili.

3.İctimai qaydanın pozulması ilə bağlı təhlükələrdən şəxsiyyətin, cəmiyyətin və dövlətin mühafizə vəziyyətinə qəsd edən cinayətlərin anlayışı və tərkiblərinin təhlili.

4. Müəyyən iş və fəaliyyət növlərinin aparılmasında xüsusi təhlükəsizlik qaydalarının pozulması ilə bağlı təhlükələrdə şəxsiyyətin, cəmiyyətin və dövlətin mühafizə vəziyyətinə qəsd edən cinayətlərin anlayışı və tərkiblərinin təhlili.

5.İctimai təhlükəli materiallarla, vasitələrlə və əşyalarla davranış qaydaların pozulması ilə bağlı təhlükələrdən şəxsiyyətin, cəmiyyətin və dövlətin mühafizə vəziyyətinə qəsd edən cinayətlərin anlayışı və tərkiblərinin təhlili.

Nəticə

Ə D Ə B İ Y Y A T :

1. Azərbaycan Respublikası Konstitusiyası Bakı, 2020.
2. Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsi Bakı,2020.214-233-cü maddələr
3. «Terrorizmin qarşısının alınması haqqında» 27 yanvar 1977-ci il Avropa Konvensiyası (AR 5 dekabr 2003-cü ildə qoşulmuşdur)
4. «Terrorizmə qarşı mübarizə haqqında» Azərbaycan Respublikasının 18 iyun 1999-cu il tarixli Qanunu.
5. «Terrorizmin maliyyələşdirilməsinə qarşı mübarizə üzrə beynəlxalq konvensiya. (Azərbayc. Resp. Bu konvensiyaya 17 may 2002-ci ildə qoşulmuşdur)» «Azərbaycan» qəzeti 31 may 2002-ci il
6. «Xidməti və mülki silah haqqında» Azərbaycan Respublikasının 30 dekabr 1997-ci il tarixli Qanunu
7. AR Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun «AR CM-in 221.3-cü maddəsinin şərh edilməsinə dair» 20 may 2011-ci il tarixli Qərarı
8. AR Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun «AR CM-də nəzərdə tutulan mütəşəkkil dəstə anlayışının şərh edilməsi haqqında» 20 aprel 1999-cu il tarixli Qərarı
9. AR Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun «AR CM-in 228-ci maddəsinin şərh edilməsinə dair» 29 dekabr 2003-cü il tarixli Qərarı
10. AR Konstitusiya Məhkəməsi Plenumunun «AR CM-in 228.1, 229.1,230,231 və 232.1-ci maddəsinin bəzi müddələrinin şərh edilməsinə dair» 21 iyun 2010-cu il tarixli Qərarı
11. AR Ali Məhkəməsi Plenumunun «Xuliqanlıq işləri üzrə məhkəmə təcrübəsi haqqında» 23 mart 2004-cü il tarixli 1 sayılı Qərarı.
12. AR Ali Məhkəməsi Plenumunun «Silahın, onun komplekt hissələrinin, döyüş sursatının, partlayıcı maddələrin və qurğuların qanunsuz hazırlanmasına, dövriyyəsinə və talanmasına dair işlər üzrə məhkəmə təcrübəsi haqqında» 27 may 2005-ci il tarixli 2№-li qərarı.
- 13.«Banditizm işləri üzrə məhkəmə təcrübəsi haqqında» Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsi Plenumunun 1996-cı il 7 iyun tarixli 1№-li qərarı.
14. Azərbaycan Respublikası DİN-in 15 sentyabr 2001-ci il 46 sayılı «Terrorçuluğa və digər ictimai təhlükəli cinayətlərlə mübarizənin gücləndirilməsi tədbirlərinə dair» göstəriş
15. Azərbaycan Respublikası CM-nin kommentariyası prof.F.Y.Səməndərovun red. ilə. Bakı, 2016
10. Əfəndiyev E.M. Azərbaycan Respublikası CM-in şərh. Xüsusi hissə. Bakı, 2001.
11. Həşimov S. Xuliqanlıq əməlləri və yeni xüsusiyyətləri. (Hüquq dövlət və qanun) 1999, №3-4
12. R. Quliyev, M. İmanov «Cinayət hüququ». Xüsusi hissə. Dərslük. Bakı 2001
13. Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации (под. ред. Скуратова Ю.И. и Лебедева В.М). М., 2013.
15. Salimov K. Sovremennoe problemı terrorizma. Moskva, 1999
16. Kulieva R.O. «Ponyatie i kriminalistiçeskaya xarakteristika xuliqanstva». Qanun 1997 № 10

GİRİŞ

Qüvvədə olan cinayət məcəlləsində dəyərlərin mühafizəsi ardıcılığı «şəxsiyyət, cəmiyyət və dövlət» sxemi əsasında düzülmüşdür. Bu məcəllənin X bölməsində nəzərdə tutulan «İctamia təhlükəsizlik və ictimai qayda əleyhinə olan cinayətlər» cəmiyyətin həyatı vacib maraqlarına qəsd edən cəmiyyətlərdir. Bölməyə cinayət qanunvericiliyi tarixində ilk dəfə olaraq ictimai mənəviyyət əleyhinə cinayətlər və «komputer informasiyası sahəmində cinayətlər» fəsilləri daxil edilmişdir. CM-in X bölməsinə daxil olan fəsillərdən biri də «ictimai

təhlükəsizlik əleyhinə olan cinayətlər dedikdə, şəxsiyyətin cəmiyyətin, dövlətin daxili və xarici təhdidlərdən mühafizə vəziyyətinə qəsd edən cinayətlər başa düşülür. Bu fəsildə cəmiyyət üçün təhlükəli olan cinayətlərdən terrorçuluq. Adamları girov götürmə, banditizm və s. nəzərdə tutulmuşdur.

Əfsuslar olsun ki. Bu cinayətlər son illərdə bir çox dövlətlərdə tez-tez törədilən cinayətlər sırasına düşmüşdür. Artıq əllər bir dövlət üçün yox. Beynəlxalq cəmiyyət üçün yüksək təhlükə yaradır. Buna misal olaraq ölkəmizdə erməni terrorçularının Rusiyada Çeçenistan terrorçularının törətdikləri terror aktları və 2 sentyabr 2001-ci il tarixində Amerikada törədilən terror aktlarını göstərmək olar. Məhz bu səbəblərdən də dünyanın əksər dövlətləri səylərini birləşdirərək terrorizmə qarşı mübarizə aparırlar Azərbaycan Respublikasında bu mübarizədən kənarda qalmamışdır. Belə ki, son illərdə Azərbaycan Respublikası «Beynəlxalq müdafiədən istifadə edən şəxslərə, o cümlədən diplomatik nümayəndələrə yönəlmiş cinayətlərin qarşısının alınması və cəzalandırılması haqqında» və «Terrorizmin məliyyətləşdirilməsinə qarşı mübarizə haqqında» və digər beynəlxalq konvensiyalara qoşulmuşdur. Eləcə də AR-ın «Terrorizmə qarşı mübarizə haqqında» Qanunu qəbul olunmuşdur.

Sual 1. İctimai təhlükəsizlik və ictimai qayda əleyhinə olan cinayətlərin anlayışı və növləri

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasında insan və vətəndaş hüquqlarının və azadlıqlarının təmin edilməsi dövlətin ali məqsədi kimi təsbit olunmuşdur (12-ci maddə). Şəxsiyyətin, cəmiyyətin və dövlətin həyatı vacib maraqlarının daxili təhlükələrindən mühafizəsi, şəxsiyyətin, cəmiyyətin normal həyat tərzini, vətəndaşın əmək fəaliyyəti və istirahəti üçün təhlükəsiz şəraitin, habelə ictimai və dövlət müssisələrin və təşkilatların normal işləmələri təmin edən hüquq normaları

sisteminin yaradılmasını tələb edir. Bu istiqamətdə dövlətimizin ali qanunvericilik orqanı tərəfindən bir sıra aktlar qəbul edilmişdir. Belə ki, yeni CM, «Terrorizm haqqında» Qanun, «Xidməti və mülki silah haqqında» Qanun və s. Qəbul olunmuş qanunvericilik aktlarına uyğun olaraq ictimai təhlükəsizlik dedikdə, şəxsiyyətin, cəmiyyətin və dövlətin həyatı vacib maraqlarının mühafizə vəziyyəti başa düşülür.

Təhlükəsizliyin əsas obyektləri hesab edilir:

- şəxsiyyət, onun hüquq və azadlıqları;
- cəmiyyət onun maddi mənəvi dəyərləri;
- dövlət, onun konstitusiya quruluşu, suverenliyi, müdafiə qabiliyyəti və ərazi bütövlüyü.

Hüquq ədəbiyyatında təhlükəsizliyə verilmiş bu anlayış özündə böyük qrup ictimai münasibətləri birləşdirən «ümumi», «geniş» anlayış kimi qəbul edilir və mühafizə olunur.

1999-cu ildə Azərbaycan Respublikasının yeni Cinayət Məcəlləsinin qəbul olunması şəxsiyyətin, cəmiyyətin və dövlətin mühafizəsi istiqamətdə hüquqi tədbirlər sisteminin yaradılmasında mühüm addım idi. Cinayət Məcəlləsinin «Şəxsiyyət əleyhinə cinayətlər», «Dövlətin konstitusiya quruluşunun əsasları və təhlükəsizliyi əleyhinə olan cinayətlər» fəsilərində də geniş mənada ictimai təhlükəsizliyə qəsd edən cinayətlər nəzərdə tutulmuşdur.

İctimai təhlükəsizlik əleyhinə olan cinayətlər digər cinayətlərdən onunla fərqlənir ki, bu cinayətlər konkret fərdlərə yox, geniş əhali kütləsinə zərər yetirir.

Bu cinayətlər Azərbaycan Respublikasının CM-nin 25-ci fəslində nəzərdə tutulmuşdur. Fəsildə nəzərdə tutulan cinayətlərin **xüsusi obyektini** ictimai təhlükəsizliyi təmin edən ictimai münasibətlərdir. Burada ictimai təhlükəsizlik dar mənada nəzərdə tutulur.

İctimai təhlükəsizlik dedikdə şəxsiyyətin, cəmiyyətin və dövlətin həyatı vacib maraqlarının daxili və xarici təhlükələrdən mühafizə vəziyyəti başa düşülür. Hüquq ədəbiyyatında ictimai qayda geniş və dar mənada başa düşülür. **İctimai qayda** geniş mənada dedikdə sosial hüquq normaları və birgə yaşayış qaydaları ilə tənzimlənən münasibətlər başa düşülür. Bu fəsildə nəzərdə tutulan ictimai qayda dar mənada başa düşülür, yəni, ictimai yerlərdə qanunçuluğun və sakitliyin vəziyyəti və sosial ünsiyyətlər sahəsində münasibətlər nəzərdə tutulur.

Dövlətin təhlükəsizliyinə, ekaloci təhlükəsizliyi, nəqliyyat vasitələrinin təhlükəsizliyinə, vətəndaşların sağlamlığına qəsd edən cinayətlər CM-nin digər fəsilələrində nəzərdə tutulmuşdur.

Bu fəsildə nəzərdə tutulan **cinayətlərin qrup obyektini** ictimai təhlükəsizlik və ictimai qaydadır.

Obyektiv tərəfdən - bu cinayətlərin böyük əksəriyyəti hərəkətlə törədilir: terrorçuluq (214-cü maddə), adamları girov götürmə (215 maddə), dəniz quldurluğu (219-cu maddə), xuliqanlıq (221-ci maddə), bəzi cinayətlər hərəkətsizliklə törədilir: odlu silahı diqqətsiz saxlama (230-cu maddə), silahın, döyüş sursatının, partlayıcı maddələrin və qurğuların mühafizəsi üzrə vəzifələri, lazımınca yerinə yetirməmə (231-ci maddə). Digər cinayətlər həm hərəkətlə həm də hərəkətsizliklə törədilir. Məsələn: tikinti, mədən işlərinin və sair işlərin aparılmasının təhlükəsizlik qaydalarının pozma (222-ci maddə), partlayış təhlükəli obyektlərdə təhlükəsizlik qaydalarını pozma (223-cü maddə).

İctimai təhlükəsizlik əleyhinə olan cinayətlər fəslində nəzərdə tutulan cinayətlərin çoxu formal tərkibliyədir. Məsələn, banditizm (217-ci maddə), cinayətkar birlik (təşkilat) yaratma (218-ci maddə), radioaktiv materiallarla qanunsuz davranma (226-cı maddə) və s. Digər cinayətlər maddi tərkibdə nəzərdə tutulmuşdur. Məsələn: yanğın təhlükəsizliyi qaydalarını pozma (225-ci maddə), tikinti, mədən işlərinin və sair işlərin aparılmasının təhlükəsizlik qaydalarını pozma (222-ci maddə) və s.

Subyektiv cəhətdən: ictimai təhlükəsizlik əleyhinə olan cinayətlərin böyük hissəsi birbaşa qəsdlə törədilir. Məsələn: terrorçuluq (214-cü maddə), banditizm (217-ci maddə), xuliqanlıq (221-ci maddə) və s. Bəzi cinayətlər **ehtiyatsızlıqdan** törədilir. Məsələn, tikinti, mədən işlərinin və s. işlərin aparılmasının təhlükəsizlik qaydalarını pozma (222-ci maddə), yanğın təhlükəsizlik qaydalarını pozma (225-ci maddə) və s. bəzi cinayətlərdə subyektiv cəhətin əlaməti olan məqsəd əsas əlamət kimi nəzərdə tutulmuşdur. Məsələn: terrorçuluq, banditizm, cinayətkar birlik (təşkilat) yaratmaq və s.

Subyek: 16 yaşı tamam olmuş, anlaqlı, fiziki şəxslərdir. CM-in 214,215,221.2,221.3, 232-ci maddələr subyekt 14 yaşı tamam olmuş anlaqlı, fiziki şəxslər nəzərdə tutulmuşdur. Bəzi cinayətlər üçün **xüsusi subyekt** nəzərdə tutulmuşdur. Məsələn: 225-ci maddə üçün subyekt üzərinə yanğın təhlükəsizliyi qaydalarına riayət edilməsi vəzifəsi qoyulmuş şəxslər nəzərdə tutulmuşdur.

Bu cinayətlərin bir çoxunun sanksiyaları nisbi – mütləq və alternativ növlərdə nəzərdə tutulmuşdur. Bəzi sanksiyalarda əmlak müsadirəsi cəzası əlavə cəza qismində nəzərdə tutulmuş və bu cəza növünün təyin olunması məhkəmənin səlahiyyətinə aid edilmişdir.

Bilavasitə obyektə görə ictimai təhlükəsizlik əleyhinə olan cinayətləri 4 qrupa bölmək olar:

1) İctimai təhlükəli xarakterli müxtəlif daxili və xarici təhlükələrdən şəxsiyyətin, cəmiyyətin və dövlətin mühafizə vəziyyətinə qəsd edən cinayətlər: CM-in 214, 214.1, 215, 216, 217, 218, 219-cu maddələri.

2) İctiami qaydanın pozulması ilə bağlı təhlükələrdən şəxsiyyətin, cinayətin və dövlətin mühafizə, vəziyyətinə qəsd edən cinayətlər CM-in 219.1, 220, 233-cü maddələri

3) Müəyyən iş və fəaliyyət növlərinin aparılmasında xüsusi təhlükəsizlik qaydalarının pozulması ilə bağlı təhlükələrdən şəxsiyyətin cəmiyyətin və dövlətin mühafizə vəziyyətinə qəsd edən cinayətlər: CM-in 222, 223, 224, 225, 233.1, 222.1, 222.2-ci maddələri

4) İctiami təhlükəli materiallarla, vasitələrlə və əşyalarla bağlı davranış qaydasının pozulması ilə əlaqədar təhlükələrdən şəxsiyyətin, cəmiyyətin və dövlətin mühafizə vəziyyətinə qəsd edən cinayətlər: CM-in 221, 227, 228, 229, 230, 231, 224.1, 224.2-ci maddələri.

Bu cinayətlərin qruplaşdırılması təxmini xarakter daşıyır və başqa variantları da mövcuddur.

Birinci sual üzrə nəticə: Beləliklə, şəxsiyyətin, cəmiyyətin və dövlətin həyatı vacib maraqlarına qəsd edən cinayət qanununda nəzərdə tutulan ictimai təhlükəli əməllər ictimai təhlükəsizlik əleyhinə olan cinayətlər hesab edilir. Bu cinayətlə əsasən qəsdən törədilir. İctimai təhlükəsizlik əleyhinə olan cinayətlər təxmini olaraq dörd qrupa bölünür.

Sual 2. İctimai təhlükəli xarakterli müxtəlif daxili və xarici təhlükələrdən şəxsiyyətinə, cəmiyyətin və dövlətin mühafizə vəziyyətinə qəsd edən cinayətlərin anlayışı və tərkiblərinin təhlili

Terrorçuluq (Maddə 214) Lattın, ingilis və fransız dillərindən «terror»-qorxu, dəhşət və vahimə kimi tərcümə olunur.

Bu gün bütün dünya dövlətlərində terrorçuluq ən təhlükəli cinayətlərdən biri hesab olunur. Eləcə də, ictimai təhlükəsizlik əleyhinə olan cinayətlər arasında isə terrorçuluq ən təhlükəli cinayətdir. Son illərdə ölkəmizdə ermənilər tərəfindən bir sıra terrorçuluq cinayətləri törədilmişdir. Ələlxüsus, 11 sentyabr 2001-ci ildə Amerikada 110 mərtəbədən ibarət olan iki binanın partlatması və minlərlə

adamların həlak olması bütün insanları dəhşətə gətirmişdir. Məhz bu hadisədən sonra dünyanın inkişaf etmiş dövlətləri terrorçuluqla mübarizədə səylərini birləşdirərək daha qətiyyətli mübarizə aparmaq qərarına gəlmişlər. Bu mübarizənin qanunvericilik əsasını Avropa Şurasına daxil olan dövlətlər hələ 1977-ci ildə yanvarın 27-də «Terrorçuluqla mübarizə üzrə» Konvensiyaya imza atmaqla qoymuşlar. Bu dövlətlər üzərlərinə terrorçuluqla mübarizə və digər öhdəliklər götürmüşlər. Terrorçuluqla mübarizədə 1963-cü il sentyabrın 14-də Tokioda imzalanmış «Hava gəmilərinin göyertəsində törədilmiş cinayətlər və bir sıra digər aktlar haqqında» Konvensiya, «Hava gəmilərinin qanunsuz ələ keçirilməsi ilə mübarizə haqqında» 16 dekabr 1970-ci il Haaqa Konvensiyası, «Adamların girov götürülməsi ilə mübarizə ilə mübarizə haqqında» 17 dekabr 1979-cu il Nyu-York Beynəlxalq konvensiyası, «Dəniz gəmiçiliyinin təhlükəsizliyinə qarşı yönəlmiş qanunsuz aktlarla mübarizə haqqında» 10 mart 1988-ci il Konvensiyası, «Beynəlxalq terrorçuluğun ləğv edilməsi üzrə tədbirlər haqqında» 09 dekabr 1994-cü il tarixli Bəyannamə və digər beynəlxalq aktlar qəbul olunmuşdur.

2001-ci il sentyabrın 11-də ABŞ-ın Vaşenqton və Nyu-York şəhərində törədilmiş analoqu olmayan terror aktları ilə bağlı ölkəmizdə sayıqlılığını artırmaq və qabaqlayıcı profilaktik tədbirləri görmək üçün Daxili İşlər Naziri general-polkovniki cənab R.Usubov tərəfindən verilmiş 15 sentyabr 2001-ci il 46 sayılı göstərişdə daxili işlər orqanlarının əməkdaşları qarşısında «İnzibati ərazidə yerləşən həyat əhəmiyyətli mühüm obyektlərin və burada keçən qaz və neft kəmərlərinin, müvafiq rezervuarlarının, terminalların, kommunikasiyaların su hövzələrin, silah-sursat. radioaktiv və zəhərli maddələrin saxlandığı yerlərin mühafizəsinin gücləndirilməsi üçün əlavə tədbirlərin görülməsi» və digər tələbləri qoymuşdur.

Əsasən, son on illikdə ölkəmiz erməni qəsbkarların terror aktların məruz qalmışdır. Bu aktlar nəticəsində minlərlə adam həlak olmuş və şikəst olmuşlar. Bu və diqqət səbəblərdən terrorçuluqla mübarizə ölkəmizin ali qanunvericilik orqanının diqqət mərkəzində olan məsələlərdən olmuşdur. Belə ki, ölkəmizdə ilk dəfə olaraq 18 iyun 1999-cu il tarixdi «Terrorizmə qarşı mübarizə haqqında» Qanun qəbul olunmuşdur. Qanunun 1-ci maddəsində terrorizmə belə bir anlayış verilmişdir: İctimai təhlükəsizliyi pozmaq, əhali arasında vahimə yaratmaq və ya dövlət hakimiyyəti orqanları və ya beynəlxalq təşkilatlar tərəfindən qərarlı qəbul edilməsinə təsir göstərmək məqsəd ilə insanların həlak olması, onların sağlamlığına, zərər vurulması, əhəmiyyətli əmlak ziyanın və ya başqa ictimai təhlükəli nəticələrin baş verməsi təhlükəsi yaradan partlayış, yanğın və ya digər

hərəkətlər törətmə, hadələ həmin məqsədlə bu cür hərəkətlərin törədiləcəyi ilə hədələmələrdir.

Terrorizmə verilən anlayışdan görünür ki, bu cinayət çox obyektli cinayətlərdir.

Obyekt-fiziki və hüquqi şəxslərin geniş maraqlarını əhatə edən ictimai təhlükəsizlikdir.

Əlavə bilavasitə obyekt-vətəndaşların həyat və sağlamlığı, mülkiyyət hüququdur.

İctimai təhlükəsizlik dedikdə, vətəndaşların, cəmiyyətin normal həyat fəaliyyətini, təşkilatların, müəssisələrin normal fəaliyyət şəraitini təmin edən ictimai münasibətlərin mühafizə vəziyyəti başa düşülür.

. **Obyektiv cəhətdən**-terrorçuluq aşağıdakı hərəkətlərdə ifadə olunur. Adətən bu hərəkətlər iki qrupa bölünür.

1) partlayışların, yanğınların və digər hərəkətlərin edilməsində ifadə olunan hərəkətlər;

2) belə hərəkətlərin edilməsi hədəsində ifadə olunan hərəkətlər.

Digər hərəkətlər dedikdə, epidemiya və ya epizotiya xəstəliklərin yayılmasına cəhd, binaların, tikililərin dağıdılması, nəqliyyat vasitələrin sıradan çıxarılması, həyat əhəmiyyətli obyektlərdə qəzaların törədilməsi, ətraf mühitin radioaktiv zəhərlənməsi və s. hərəkətlər başa düşülür.

Partlayış dedikdə, qısa zaman kəsiyi ərzində məhdud həcmdə külli miqdarda enerjinin ayrılaraq böyük təzyiq altında olan möhkəm qızmış qaz(plazma) əmələ gətirməsi və bunun genişlənərək ətrafdakı cismlərə dağıdıcı mexaniki təsir göstərməsi başa düşülür.

Yanğının anlayışı «Yanğın təhlükəsizliyi haqqında» Azərbaycan Respublikasının 10 iyun 1997-ci il tarixli Qanunun 1-ci maddəsində nəzərdə tutulmuşdur.

Yanğın dedikdə, maddi ziyan vuran, insanların həyatına və sağlamlığına, habelə təbiətə zərər yetirən nəzarətsiz yanma başa düşülür.

Terrorçuluq cinayətin 214.1-ci maddəsinin dispozisiyasında nəzərdə tutulan hərəkətlərin törədilməsi ilə (törədilmə hədəsi istisna olmaqla) real təhlükənin, yəni adamların həlak olması; əhəmiyyət əmlak ziyanının vurulması və başqa ağır nəticələrin baş verməsi təhlükəsinin yarandığı andan cinayətin başa çatması hesab olunur. Bu cinayət formal tərkiblidir. Əməl partlayış, yanğın və ya digər hərəkətlər törədildiyi və ya real təhlükənin yarandığı andan bitmiş sayılır.

Təhlükənin reallığı əməlin törədildiyi yerdən, vaxtından, şəraitdən. üsuldan və s. hallardan asılıdır.

İnsanların həlak olma təhlükəsi ən azı bir adamın həlak olması təhlükəsini nəzərdə tutur.

İnsanların sağlamlığına zərər vurması təhlükəsi insanların sağlamlığına müxtəlif dərəcəli zərərin vurulmasını nəzərdə tutur.

Əhəmiyyətli əmlak ziyanın vurulması təhlükəsi əmlak ziyanın vurulduğu maddi qiymətlərin dəyəri və faydalılıq səviyyəsi əsasında müəyyən olunur.

Başqa ağır nəticələr müəyyən obyektlərin fəaliyyətinin dayandırılmasında və s. ifadə olunur.

Subyektiv cəhətdən terrorçuluq cinayəti birbaşa qəsdlə törədilir. Bu əməli törədən öz əməlinin ictimai təhlükəli olduğunu dərk edir. Onun ictimai təhlükəli nəticələrini qabaqcadan görür və bunları arzu edir. **Məqsəd subyektiv cəhətin** əsas əlaməti kimi normanın dispozisiyasında nəzərdə tutulmuşdur. İctimai təhlükəsizliyi pozmaq, əhalini qorxutmaq, yaxud təqsirkarın tələbinə əsasən dövlət hakimiyyət orqanları və ya beynəlxalq təşkilatlar tərəfindən qərar qəbul edilməsinə təsir göstərmək məqsədi ilə törədilir.

Subyekt 14 yaşı tamam olmuş, anlaqlı, fiziki şəxslərdir. CM-nin 214.2.2 maddəsində terrorçuluğun təkrar törədilməsini nəzərdə tutur.

CM-nin 214.23-cü maddəsində terrorçuluğun odlu silahdan və silah qismində istifadə olunan predmetlərdən istifadə etməklə törədilməsi kimi tövsif edici əlamətlər nəzərdə tutulmuşdur. Cinayətin təkrar törədilməsinin anlayışı CM-nin 16-cı maddəsində verilmişdir. Bu maddənin müddəaları terrorçuluq cinayətinə də şamil edilir.

Silahın tətbiqi dedikdə: vətəndaşların sağlamlığına zərər vurmaq üçün bilavasitə tətbiqi başa düşülür, odlu silahın anlayışı «xidməti və mülki silah haqqında» Azərbaycan Respublikasının 1997-ci il 30 dekabr tarixli Qanununun 2-ci maddəsində aşağıdakı kimi verilmişdir. **Odlu silah** barıtın və ya digər alışan maddələrin yanmasından yaranan enerji hesabına mərmisi istqamətləndirilmiş hərəkət edərək müəyyən məsafədən hədəfi mexaniki zədələmək və sıradan çıxarmaq təyinatına malik olan silahdır. CM-nin 214.3-cü maddəsində terrorçuluqla mütəşəkkil dəstə tərəfindən törədilməsi. Ehtiyatsızlıqdan zərərçəkmiş şəxsin ölümü və ya digər nəticələrə səbəb olması kimi xüsusilə tövsifedici əlamətləri nəzərdə tutulmuşdur.

Ehtiyatsızlıqdan zərərçəkmiş şəxsin ölümü dedikdə, terrorçuluq əməlləri ilə əlaqədar bir və ya bir neçə insanın həlak olması nəzərdə tutulur. Bu halda təqsirin ikili forması öz əksini tapır. Belə ki, terrorçuluğa münasibətdə əməl qəsdən, əməli nəticəsi olan insan ölümü münasibətdə əməl ehtiyatsızlıqdan törədilir.

Digər ağır nəticələr dedikdə: hakimiyyət və idarəetmə orqanlarının işinin, mühüm siyasi, yaxud sosial-mədəni əhəmiyyət kəsb edən tədbirlərin pozulması, həyat əhəmiyyətli obyektlərin işini pozmaq, və s. kimi nəticələr baş verməsi nəzərdə tutulur. CM-nin 214-cü maddəsinin «Qeyd» hissəsində həvəsləndirici norma nəzərdə tutulmuşdur. Burada müəyyən edilir ki, terrorçuluq əməlinin hazırlanmasında iştirak etmiş şəxs hakimiyyət orqanlarına vaxtında xəbərdar və ya başqa üsulla bu əməlin qarşısının alınmasına yardım etdikdə və onun əməlindən başqa cinayət tərbiyənin əlamətləri olmadıqda, cinayət məsuliyyətindən azad edilir.

Terrorçuluq təxribat, özgənin əmlakını qəsdən məhv etmə və digər oxşar cinayətlərdən əsasən obyektiv əlamətlərinə görə fərqlənir. Eləcə də bu cinayət dövlətimizin iqtisadi təhlükəsizliyini zəiflətmək və ya özgəsinin əmlakını məhv etmək məqsədinin daşımır.

Maddə 214.1 «Terrorçuluğu maliyyələşdirmə». (17may 2002-ci il tarixli Qanunla CM-də daxil edilmişdir)

Azərbaycan Respublikası «Terrorizmin maliyyələşdirilməsinə qarşı mübarizə haqqında» beynəlxalq konvensiyaya qoşulması ilə əlaqədar CM-ə bu norma daxil edilmişdir.

Pul vəsaitlərinin və ya digər əmlakın tamamilə və yaxud qismən, bilavasitə və ya dolayısı ilə terrorçuluğun törədilməsinə qəsdən yönəldilməsi və ya pul vəsaitlərinin və ya digər əmlakın qəsdən həmin məqsədlə toplanması terrorçuluğun maliyyələşdirmə adlanır.

Obyekt: İctimai təhlükəsizliyə təmin edən ictimai münasibətlərdir.

Predmet pul vəsaitləri, əmlak, pul vəsaitləri - Azərbaycan Respublikasında dövriyyədə olan pul vəsaitləridir. Əmlakın anlayışı 27-ci mövzuda verilmişdir.

Obyektiv cəhətdən – bu əməl pul vəsaitlərinin və ya digər əmlakın tamamilə və yaxud qismən, bilavasitə və ya dolayısı ilə terrorçuluğun törədilməsinə yönəlməsində və ya vəsaitlərin həmin məqsədlə toplanmasında ifadə olunur.

Maddənin dispozisiyasında məlum olur ki, bu əməl formal tərkibdə nəzərdə tutulmuşdur. Bu əməl pul vəsaitlərinin və ya digər əmlakın tamamilə və yaxud qismən, bilavasitə və ya dolayısı ilə terrorçuluğun törədilməsini yönəltdiyi və ya eyni məqsəldə toplandığı bitmiş hesab edilir.

Subyektiv cəhətdən-bu əməl ancaq məqsədlə səciyyələnir. Belə ki, bu əməli törədən şəxs dərk edir ki, onun törətdiyi əməl yəni pul vasitələrin və ya digər əmlak terrorçuluğun törədilməsinə yönəlmiş və eləcə də toplanan pul vəsaitləri və əmlak terrorçuluğun törədilməsi üçündür.

Məqsəd bu cinayət üçün xarakterik əlamətdir. Məqsəd bu cinayət üçün xarakterik əlamətdir. Məqsəd: pul vəsaitlərinin və digər əmlakın terrorçuluğun törədilməsi üçün toplamaqla ifadə olunur.

Subyekt- 6 yaşı tamam olmuş, anlaqlı fiziki şəxsdir

Maddə 215. Adamları girov götürmə Bilavasitə obyekt-ictimai təhlükəsizlik, iİnsanın şəxsi azadlığı və toxunulmazlığıdır.

Əlavə bilavasitə obyekt- insanların həyat və sağlamlığıdır.

Zərərçəkmiş şəxs Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı, vətəndaşlığı olmayan şəxs, əcnəbi vəzifəli şəxs və s.şəxslər ola bilər.

Obyektiv cəhətdən-bu əməl girov götürmədə və girov saxlamada ifadə olunur.

Götürmə və ya saxlama dedikdə, zorakı hərəkətlərin törədilməsi başa düşülür.

Girov götürmə – dedikdə. İnsan azadlığının məhdudlaşdırılmasının gizli və ya açıq, tətbiqi ilə və ya zor tətbiqi olmadan həyat üçün təhlükəli və ya təhlükəsiz üsulla həyata keçirilən elə bir formasıdır ki, burada onun azad olunması hər hansı tələbin yerinə yetirilməsi kimi başa düşülür.

Girov saxlama–dedikdə, şəxsin azad edilməsinə və ya saxlanıldığı yerdən çıxıb getməsinə zor tətbiq etməklə mane olma başa düşülür.

Maneçilik müxtəlif üsullarla həyata keçirilir. Məsələn qapalı yerdə gizlətməklə. Özünün müstəqil surətdə çıxıb gedə bilməyəcəyi yerdə (evdə, otaqda, qaracda, anbarda, mağarada, komada və s.) saxlamaqda ifadə olunur.

Cinayət törədən şəxs müxtəlif məzmununda vətəndaşlara, təşkilatlara və ya dövlətə tələblər irəli yönəldə bilər. Tələbli məzmununun tövsifi üçün heçbir əhəmiyyəti yoxdur.

Bu cinayət formal tərkibli cinayətdir. Zərərçəkmişin faktiki olaraq azadlıqdan məhrum edildiyi və ya saxlanıldığı andan bu əməl bitmiş hesab olunur.

Bu cinayətin subyektivi 14 yaşı tamam olmuş anlaqlı fiziki şəxsdir

Subyektiv cəhəti bir başa qəsdlə səciyyələnir.

Bu cinayətin məqsədi girov götürülmüş və ya saxlanılmış şəxsin azad olunması üçün dövləti, təşkilatı və ya vətəndaşı hər hansı hərəkəti etməyə və ya hər hansı hərəkətdən çəkinməyə və dar etməkdir.

CM-nin 216.2-ci maddəsində adamları girov götürmə cinayətin tövsifedici əlamətləri nəzərdə tutulmuşdur.

Qabaqcadan əlbir olan bir qrup şəxs və təkrarlıq əlamətləri terror aktı cinayətin şərhində açıqlanmışdır.

İnsanın həyatı və ya sağlamlığı üçün təhlükəli olan zor tətbiq edilməsi dedikdə, qəsdən sağlamlığa yüngül az ağır, ağır zərər vurma və işgəncə vermə başa düşülür.

Silah qismində istifadə edilən əşyalar dedikdə, təsərrüfat–məişət təyinatlı müxtəlif predmetlər (dərya) dəyənək, balta, bel, kərənti, bıçaq, və s.) başa düşülməlidir.

Yetkinlik yaşına çatmayan şəxs dedikdə, 18 yaşa çatmamış kişi və ya qadın qismindən olan şəxslər başa düşülür. «Bilə-bilə» əlaməti onu nəzərdə tutur ki, təqsirkar şəxs girov götürdüyü şəxsin 18 yaşa çatmadığını qabaqcadan bilir. Digər tövsif edici əlamətlər 61.17-ci və 120.2.7-ci maddələr də şərh olunmuşdur.

CM-nin 215.3-cü maddəsində bu əməli mütəşəkkil dəstə tərəfindən törədilməsi, ehtiyatsızlıqdan zərərçəkmiş şəxsin ölümünə və ya digər ağır nəticələrə səbəb olması kimi xüsusilə tövsif edici əlamətləri nəzərdə tutur. Burada digər ağır nəticələr dedikdə girov götürülən adamların sağlamlığına ağır zərər vurulması, külli miqdarda əmlak ziyanının vurulması, nəqliyyat qəzalarının baş verməsi və s. başa düşülür. Bu maddənin Qeyd hissəsində nəzərdə tutulmuşdur ki, əgər əməli törətmiş şəxs könüllü və ya hakimiyət orqanlarının tələbi ilə girov götürüləni azad edərsə, onun əməlində başqa cinayətin tərkibinin əlamətləri olmadıqda, cinsiyyət məsuliyyətindən azad edilir.

Maddə 216 Terrorçuluq barədə bilə-bilə yalan məlumat vermə obyekt-ictimai təhlükəsizlikdir

Obyektiv cəhət-terrorçuluq barədə bilə-bilə yalan məlumat vermə, məlumatın hansı üsulla ünvana çatdırılması əhəmiyyət kəsb etmir. Bu cinayət formal tərkiblikdir. Əməl yalan məlumatın ünvana çatdırıldığı andan bitmiş hesab olunur.

Subyektiv cəhətdən əməl birbaşa qəsdə törədilir. Subyekt-19 yaşı tamam olmuş anlaqlı, fiziki şəxsdir.

Maddə 217 Banditizm. Bilavasitə obyekt-ictimai təhlükəsizliyi təmin edən ictimai münasibətlərdir.

Əlavə bilavasitə obyekt- şəxsiyyətin toxunulmazlığı, mülkiyyətin bütün forsaları və təşkilatın normal fəaliyyətini təmin edən ictimai münasibətlərdir.

Obyektiv cəhətdən- sabit silahlı qruplar (bandalar) təşkil etmə, belə qruplara (bandalara) rəhbərlik etmə və bu qrupların törətdikləri basqınlarda iştirak etmə hərəkətlərdə ifadə olunur.

Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin 1995-ci il 2 aprel tarixli qərarının 3 bəndində bandanın əlamətləri nəzərdə tutulmuşdur:

- iki və ya daha çox şəxslərdən ibarət olması;

- iştirakçılar arasında möhkəm təşkilatı birliyin olması;
- iştirakçılardan birində odlu və ya soyuq silahın olması və digər iştirakçıların bunu bilməsi;
- iştirakçıların basqınlar (basqın) etmək məqsədi ilə əvvəlcədən birləşməsi.

Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin Plenumunun «Banditizm işləri üzrə məhkəmə təcrübəsi haqqında» 1996-cı il 7 iyun tarixli 1 sayılı qərarına uyğun olaraq, bandanın möhkəm təşkilat birliyi dedikdə, onun və təşkilat quruluşunun sabitliyi (iştirakçıların tərkibi bir qayda olaraq dəyişmir), iştirakçılar arasında vəzifə bölgüsü–rəhbər təbəçilik (qabaqcadan kriminal əlbirliyin olması, vahid kriminal niyyətin mövcudluğu, kriminal fəaliyyətin eyni forma və metodlarla bağlılığı (əməlin fiziki, yaxud psixi zorla müşayiət olunan basqınla bağlı olması), müəyyən cinayətin, yaxud da cinayətlərin müntəzəm törədilməsi niyyətinin olması nəzərdə tutulur.

Bandanın digər əlaməti onun üzvlərinin birində silahın olmasıdır.

Silah dedikdə, canlı hədəfi məhv etmək üçün nəzərdə tutulmuş əşya və qurğular nəzərdə tutulur. Silah hər hansı bir üsulla düzəldilə bilər.

Bunda da silah qismində yararsız silahın (məsələn, tətiksiz tapançanın) və ya silahı tətbiq edən əşyaların (məsələn, taxtadan düzəldilmiş avtomat və ya tapança) olması bandanın silahlı hesab olmasına əsas vermir. Belə hallarda dəstənin üzvləri hədə-qorxu ilə tələb etməyə, quldurluğa, girov götürməyə, adam oğurluğuna və s. cinayətlərə görə məsuliyyət daşıya bilərlər.

Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsi Plenumunun yuxarıda qeyd olunan Qərarının 5-ci bəndinə əsasən, **silahlı bandanın təşkil edilməsi** dedikdə, vətəndaşlara və ya idarə, müəssisə və təşkilatlara basqın edilməsi üçün silahlı möhkəm qrupun yaradılmasına gətirib çıxaran hər hansı bir hərəkət başa düşülür. Belə hərəkətlər silahın əldə olunmasında. İştirakçıların axtarılmasında. planın razılaşdırılması və s. ifadə oluna bilər.

Yuxarıda qeyd olunan Plenumunun Qərarına əsasən 6-cı bəndinə əsasən basqın etmək məqsədilə sabit silahlı qrup (banda) təşkil edildiyi andan **banditizm cinayəti başa düşülür**.

Bandaya rəhbərlik etmə dedikdə, bandanın üzvlərinin axtarılıb tapılması və bandaya cəlb olunması, onların arasında rolların bölüşdürülməsi. basqın planlarının işlənilib hazırlanması, basqın ediləcək obyektlərin və basqının edilmə üsullarının seçilməsi, bandanın üzvləri ilə hazırlıq işlərin aparılması: onun təqsirli üzvlərinin cəzalandırılması və s. üzrə cinayətkar fəaliyyət başa düşülür.

Yuxarıda istinad edilən Plenumun qərarının 7-ci bəndinə əsasən. **silahlı bandada iştirak etmə** dedikdə, nəinki bandanın basqınlarında bilavasitə iştirak

etmə, həmçinin bandanın mənafeyi üçün digər hərəkətlərin həyata keçirilməsi də başa düşülür (məsələn: rəhbərlik etmə, maliyyələşdirmə, nəqliyyatla təmin etmə və s).

Bu Plenumun qərarının 8-ci bəndində qeyd olunduğu kimi bandanın üzvü olmayan, lakin banda tərəfindən törədilən cinayətlərdə iştirak etdiyini başa düşən şəxslərin əməlləri də silahlı bandada iştirak etmə başa düşülməlidir. Bu cinayət **subyekt** 16 yaşı tamam olmuş, anlaqlı, fiziki şəxsdir. Bandaya daxil olan 14-15 yaşlı şəxslər yalnız 20.2-ci maddədə nəzərdə tutulan cinayətlərə görə məsuliyyət daşıya bilərlər.

Subyektiv cəhətdən banditizm cinayəti birbaşa qəsdlə səciyyələnir. 217.2-ci maddədə nəzərdə tutulan tövsifedici əlamətlər yuxarıda açıqlandı. Banditizm oxşar cinayət quldurluqdan aşağıdakı xüsusiyyətlərinə görə fərqlənir:

- Banditizmdə qrup sabitdir. Quldurluqda isə bir qrup şəxs ayrı-ayrı şəxslərə və ya təşkilatlara yalnız bir basqın barədə razılığa gəlmişlər;

- banditizmdə bandanın üzvlərində silahın olması kifayət olduğu halda, quldurluqda tək-cə silahın olması deyil, həm də onun faktiki olaraq tətbiq edilməsi tələb olunur;

- banditizmdə silah sözün əsl mənasında silah olmalı, yəni canlı hədəfi bilavasitə məhv etmək üçün nəzərdə tutulmalıdır. Quldurluqda isə silah sayılmayan əşyalar silah qismində istifadə oluna bilər.

Maddə 219. Hava və ya su nəqliyyatı gəmisini. Yaxud dəmir yolu qatarını qaçırma. İctimai təhlükəsizlik əleyhinə olan cinayətlərdən biri də hava və ya su nəqliyyatı gəmisini, yaxud dəmir yolu qatarını qaçırma cinayətidir. Burada göstərilən nəqliyyat vasitələrinin qaçırılması və ya bu məqsədlə ələ keçirilməsi nəzərdə tutulmuşdur.

Obyekt-ictimai təhlükəsizliyi təmin edən ictimai münasibətlərdir. Cinyətin predmeti-hava, su nəqliyyatı gəmisi və dəmir yolu qatarıdır.

Hava gəmisi-dedikdə. təyyarələr, vertalyotlar, deltaplanlar, Dircabllar və havada insanları və yükləri daşıyan digər uçan qurğular başa düşülür.

Su-gəmisi dedikdə, dəniz, çay gəmiləri, hərbi gəmilər, bərələr, tankerlər, habelə su ilə sərnişinlərin və yüklərin daşınması üçün istifadə olunan nəqliyyat vasitələri başa düşülür.

Dəmir yol qatarlarına-loqomativlər, vaqonlar platformalar və s. aid edilir.

Obyektiv cəhətdən - bu əməl iki hərəkətdə ifadə oluna bilər:

- 1) Hava və ya su nəqliyyatı gəmisi, yaxud dəmir yolu qatarını qaçırma;
- 2) Belə gəmiləri və ya qatarı qaçırmaq məqsədilə ələ keçirmə.

Nəzərdə tutulan **nəqliyyat vasitələrinin qaçırılması** dedikdə, təqsirkarın məqsədinə uyğun olaraq, digər hər hansı bir yerə aparılması başa düşülür.

Nəzərdə tutulan **nəqliyyat vasitələrini ələ keçirmə** dedikdə, bu vasitələri öz məqsədləri üçün istifadə etmək imkanında olan subyektin onlar üzərində zorakı nəzarət bərqərar etməsindən ibarətdir.

Bu əməllər hədə–qorxu tətbiq etmə, zorakılıq və aldatma yolu ilə həyata keçirilə bilər.

Yerdə olan hava gəmisinin qaçırılması, onun ələ keçirilib-keçirilməməsindən asılı olmayaraq, uçuşa-başladığı andan, havada isə gəminin müəyyən olunmuş marşrutdan təqsirkar tərəfindən dəyişdirildiyi andan başa çatmış hesab olunur.

Su gəmisinin və ya dəmir yol qatarının hərəkətə başladığı və s. hərəkət marşrutunun dəyişdirildiyi andan bu cinayət bitmiş hesab olunur, yəni bu cinayət formal tərkiblidir.

Təhlil olunan cinayət **subyektiv cəhətdən birbaşa qəsdən** törədilir.

Subyekt 16 yaşa çatmış, anlaqla fiziki şəxslərdir.

CM-in 219.2-ci maddəsində nəzərdə tutulan tövsifedici əlamətlər əvvəlki mövzularda izah olunmuşdur.

Maddə 219.1. Dəniz quldurluğu.

Dəniz quldurluğu yəni özgənin əmlakını ələ keçirmək məqsədi ilə zor tətbiq etməklə və ya zor tətbiq etmək hədəsi ilə dəniz və çay gəmisinə edilən basqında ifadə olunur.

Azərbaycan Respublikasının 2 iyul 2001-ci il tarixli Qanunu ilə CM-nə daxil edilmişdir. Bu Qanun 20 iyul 2001-ci ildə qüvvəyə minmişdir. (Bax: «Azərbaycan» qəzeti 20 iyul 2001-ci il).

Obyekt-ictimai təhlükəsizliyi, sağlamlığı və mülkiyyət münasibətləri təmin edən ictimai münasibətlərdir.

Açıq dəniz haqqında 1958-ci il Cenevrə konvensiyasına və 1982-ci il BMT-nin dəniz hüququ Konvensiyasına əsasən piratstva (Dəniz quldurluğunu) beynəlxalq cinayətlərə aid edilmişdir.

SSRİ bu konvensiyayı ratifikasiya etmişdir. Hazırda bu Konvensiya-nın tələbləri SSRİ tərkibindən çıxmış və müstəqillik qazanmış bütün dövlətlərə, eləcə də Azərbaycan Respublikasına aid edilir.

Bu əsasən mülkiyyət münasibətlərinə qəsd edir, amma özünün xarakterinə və törədilmə üsuluna görə geniş əhali kütləsi üçün təhlükə yaratdığı üçün (gəmini idarə edən heyət və sərnişinlər) bu əməl ictimai təhlükəsizlik əleyhinə aid edilmişdir.

Bu cinayətin **predmeti** dəniz və çay gəmisi və onlarda olan əmlakdır.

Obyektiv cəhətdən bu əməl özgəsinin əmlakını ələ keçirmək məqsədi ilə zor tətbiq etməklə və ya zor tətbiq etmə hədəsi ilə dəniz və çay gəmisinə edilən basqında ifadə olunur.

Basqın dedikdə, zor tətbiq etmə təhlükəsinin və ya zorun real tətbiq olunmasını yaradan şəraitin olması başa düşülür.

Zor azadlığın məhdudlaşdırılmasında sağlamlığa yüngül və az ağır zərərlərin vurulmasında ifadə oluna bilər.

Bu cinayət **formal** tərkibli, basqın edilən andan dəniz quldurluğu cinayəti bitmiş hesab olunur. **Subyektiv cəhətdən əməl birbaşa** qəsdlə səciyyələnir. Məqsəd özgəsinin əmlakını ələ keçirməkdir.

Subyekt - ümumidir, 16 yaşı tamam olmuş, anlaqlı fiziki şəxslərdir. Bu cinayətin tövsifedici əlamətləri əvvəlki mövzularda açıqlanmışdır.

2-ci sual üzrə nəticə. Beləliklə, ictimai təhlükəsizlik əleyhinə olan cinayətlərdən terrorçuluq, banditizm və bu qrupa daxil olan digər cinayətlər ən təhlükəli cinayətlərdən Ələlxüsus, terrorçuluq müasir cəmiyyət üçün ən təhlükəliliyi onunla bağlıdır ki, terrorçuluq cinayəti nəticəsində əhali vahiməyə düşür. Əhalinin kütləvi məhvə səbəb olur, vətəndaşlara xeyli miqdarda əmlak ziyanı vurulur və s.

Sual 3. İctimai qaydanın pozulması ilə bağlı təhlükələrdən şəxsiyyətin, cəmiyyətin və dövlətin mühafizə vəziyyətinə qəsd edən cinayətlərin anlayışı və tərkiblərinin təhlili.

İctimai qayda əleyhinə olan cinayətlərdən biri **xuliqanlıq** cinayətdir. Xuliqanlıq Azərbaycan Respublikası CM-ni 221-ci maddəsində nəzərdə tutulmuşdur. Xuliqanlıq cinayəti adətən ən çox törədilən cinayətlərdən birdir. Bu cinayət ictimai qaydanın pozulması ilə səciyyələnir.

CM-in 2-ci maddəsində nəzərdə tutulan vəziyyətlərdən biri də ictimai qaydanın cinayətkar qəsdlərdən qorumaqdır.

Xuliqanlıq cinayətin **bilavasitə obyekt** ictimai qaydadır.

Əlavə bilavasitə obyekt, qismində insanların həyat və sağlamlığı, şərəf və ləyaqəti, mülkiyyət münasibətləri çıxış edir.

İctimai qayda dedikdə cəmiyyətdə insanlar arasında qəbul olunmuş adət və ənənələrlə, əxlaq normaları ilə, habelə qüvvədə olan qanunvericiliklə müəyyən edilən qarşılıqlı davranış və birgəyaşayış qaydalarının sistemi başa düşülür.

Subyektiv cəhətdən bu əməl dörd əlamətlə xarakterizə olunur:

- 1) İctimai qaydanın kobud surətdə pozulması;
- 2) Cəmiyyətə açıqca hörmətsizlik;
- 3) vətəndaşlar üzərində zor tətbiqi və ya zor tətbiqi hədəsi;
- 4) özgə əmlakının məhv edilməsi və ya zədələnməsi.

İctimai qaydanın kobud surətdə pozulması dedikdə, ictimai və ya şəxsi mənafeələrə əhəmiyyətli ziyan vuran və ya ictimai əxlaqın qərəzli pozuntusunda ifadə olunan hərəkətlər başa düşülür. Məsələn: insanların gecə vaxtı dincliyini pozma, mədəni, ictimai və digər tədbirləri pozma və s.

Cəmiyyətə açıqcasına hörmətsizlik dedikdə, bir və ya bir neçə şəxsin mənafeələrinə toxunan hərəkətlərdə ifadə olunmuş aşkar hörmətsizlik başa düşülür. Belə hərəkətlər çox vaxt insanların çox və hətta bir nəfərin olduğu yerdə törədilir. Burada əməl çox vaxt bir neçə şəxsə yönəlir. Bu şəxslər çox zaman ona tanış olmur.

Vətəndaşlar üzərində zor tətbiq etmə dedikdə, zərər çəkmiş şəxsi döymədə və ya onun sağlamlığına yüngül zərər vurmada ifadə olunan hərəkətlər başa düşülür. Sağlamlığa az ağır və ya ağır zərər vurulması əlavə tövsifə səbəb olur.

Zor tətbiq etmə hədəsi zorakılıq göstəriciləri ilə qorxutmaq onun şüuruna və iradəsinə psixi təsir göstərmə başa düşülür.

Xuliqanlıq əməli əmlakın məhv edilməsi və ya zədələnməsi ilə nəticələnə bilər.

Özgənin əmlakı dedikdə, məhv olunan digər şəxsin mülkiyyətində olmalıdır.

Özgə əmlakını məhv etmə dedikdə, əmlakın sonradan bərpa edilməsinin mümkün olmaya çağırılış dərəcədə zərər vurulması başa düşülür.

Özgənin əmlakının zədələnməsi, dedikdə, əmlaka onun sonradan bərpa olunma biləcəkdir dərəcədə zərər vurulması başa düşülür.

Nəzərə almaq lazımdır ki, xuliqanlıq nəticəsində vurulan əmlak ziyanın miqdarı CM-nin 186-cı maddəsində nəzərdə tutulandan az olmamalıdır. (şərti maliyyə vahidinin 1000 mislinə qədər).

Xuliqanlıq formal- maddə tərkibli cinayətdir. Dispozisiyada nəzərdə tutulmuş hərəkətlər törədildiyi andan və ya nəticələrin baş verdiyi andan bitmiş hesab olunur.

Bu cinayət **subyektiv cəhətdən** birbaşa qəsdlə törədilir. Xuliqan ictimai qaydanı kobud surətdə pozduğunu və cəmiyyətə hörmətsizlik etdiyini dərk edir əməlinin nəticələrini görür və arzu edir. CM-nin 221.1-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş xuliqanlıq cinayətlərinə görə cinayət məsuliyyətinə **16 yaşı** tamam olmuş, fiziki şəxslər cəlb oluna bilər .

CM-nin 221.2-cinayət 221.2-ci və 221.3-cü maddələrində nəzərdə tutulan xuliqanlıq cinayətlərinin subyektivi- 14 yaşı tamam olmuş, anlaqlı, fiziki şəxslər ola bilər.

CM-in 221.2-ci maddəsində aşağıdakı tövsifedici əlamətlər nəzərdə tutulmuşdur.

1) bir qrup şəxs tərəfindən törədildikdə;

2) İctimai qaydanın qorunması üzrə vəzifəni yerinə yetirən və ya ictimai qaydanın pozulmasının qarşısını alan hakimiyyət nümayəndəsinə və ya digər şəxsə müqavimət göstərmə.

Bir qrup şəxs tərəfindən cinayətin anlayışı CM-in 34.1-ci maddəsində nəzərdə tutulmuşdur.

CM-in 22-ci maddəsində tutulan şəxslərə **müqavimət göstərmə** dedikdə, onların hərəkətlərinə əks təsir göstərməkdir.

Silah tətbiqi dedikdə, nəinki sağlamlığa zərər vurma və ya zərər vurma cəhdi, habelə silah nümayiş etdirərək hədələmə başa düşülür. Silah anlayışı 30 dekabr 1997-ci il tarixli Azərbaycan Respublikası «Xidməti və mülki silah haqqında» Qanunda nəzərdə tutulmuşdur.

Silah qismində istifadə edilən əşyalar dedikdə insanın sağlamlığına zərər yetirə bilən istənilən predmetlər başa düşülür.

Maddə 233. İctimai qaydanın pozulmasına səbəb olan hərəkətlərin təşkil etmə və ya bu cür hərəkətlərdə fəal iştirak etmə.

233-cü maddədə nəzərdə tutulan cinayəti bəzi müəlliflər ictimai qayda əleyhinə cinayətlər sırasına aid etmir (bax. R.Quliyev, M.İmanov Cinayət hüququ, xüsusi hissə. Bakı, Dığesta nəşr. 2001.ə. 428-435). Fikirimizcə, bu cinayət ictimai qayda əleyhinə aid edilməlidir. Belə ki, bu cinayətin adından və dispozisiyasında nəzərdə tutulan hərəkətlərdən məlum olur ki, bu əməl ictimai qaydaları təmin edən münasibətlərə qəsd edən əməllərdəndir. CM-nin 233-cü maddəsində nəzərdə tutulan cinayətin **bilavasitə obyektivi** ictimai qaydanı və müəssisə, idarə və təşkilatın normal fəaliyyətini təmin edən ictimai münasibətlərdir.

Obyektiv cəhətdən ictimai qaydanı kobud surətdə pozan və ya hakimiyyət nümayəndəsinin qanuni tələblərinə tabe olmamaqla əlaqədar olan, yaxud nəqliyyatın, müəssisə, idarə və təşkilatın normal fəaliyyətinin pozulmasına səbəb olan hərəkətlərin bir qrup şəxs tərəfindən törədilməsini təşkil etmə və ya bu cür hərəkətlərdə fəyal iştirak etmədə ifadə olunur.

İctimai qaydanı kobud surətdə pozan hərəkətlər dedikdə, hamılıqla qəbul olunan ictimai davranış qaydalarına, birgəyaşayış normalarına, əxlaq, adət, ənənələrimizə ziddi olan hərəkətlər başa düşülür.

Məsələn, qanunsuz olaraq mitinqə, nümayişə toplaşma, vətəndaşların və nəqliyyat vasitələrinin hərəkətlərinə mane olma, camaatın rahatlığını pozma və s.

Nəqliyyat nümayəndəsinin qanuni tələblərinə tabe olmama dedikdə, təqsirkar şəxsin törətdiyi qanunazidd hərəkətləri dayandırmaq haqqında hakimiyyət nümayəndəsinin irəli sürdüyü tələbi (yaxud tələbləri) dərk edirik, onları şüurlu surətdə yerinə yetirilməməsi başa düşülür.

Hakimiyyət nümayəndəsi dedikdə, hakimiyyətin hər hansı bir qolunu təmsil edən və nəzarətədiçi, sərəncamverici səlahiyyətləri olan şəxslər başa düşülür. Məs; hakimlər, prokurorluq, polis işçiləri, müstəntiqlər və s.

Nəzərdən keçirilən cinayətin tərkibi hakimiyyət nümayəndəsinin qanuni tələblərinə zidd hərəkətlər olunduqda yaranır. Əgər bu şəxslərin tələbləri qanunsuzdursa, digər cinayətlərin tərkibi yarana bilər.

Nəqliyyatın, müəssisə, idarə və təşkilatın normal fəaliyyətinin pozulmasına səbəb olan hərəkətlər dedikdə, yolların kəsilməsi və ya hərəkətin çətinləşdirilməsi, piketlər, mitinqlər, küçə yürüşləri, nümayişləri, müəssisə, idarə və təşkilatların giriş-çıxış yollarında maneələr yaratmaq və s. başa düşülür.

CM-in 233-cü maddəsinin tərkibi həm bir qrup şəxs tərəfindən göstərilən hərəkətlərin törədilməsinin təminatına, həm də bu hərəkətlərdə fəal iştirak etməyə görə yaranır.

Maddənin dispozisiyasında nəzərdə tutulan hərəkətlərin təşkilinin baş tutduğu və ya şəxsin bu cür hərəkətlərdə fəal iştiraka qoşulduğu andan bu cinayət başa çatmış olur.

Subyektiv cəhətdən bu əməl **birbaşa** qəsdlə səciyyələnir. Cinayətin motivi və məqsədi müxtəlif ola bilər.

Subyekt-16 yaşı tamam olmuş, anlaqlı fiziki şəxsdir.

3-cü sual üzrə nəticə. Beləliklə, ictimai qayda əleyhinə olan cinayətlər dedikdə, cəmiyyətdə insanlar arasında təşəkkül tapmış, adət və ənənələrlə, əxlaq normaları ilə, habelə qüvvədə olan qanunvericiliklə müəyyən edilən qarşılıqlı davranış və birgəyaşayış qaydaları ilə tənzim edilən ictimai münasibətlərə qəsd

edən cinayət qanununda nəzərdə tutulan ictimai təhlükəli əməllər ictimai qayda əleyhinə olan cinayətlər hesab olunur.

Sual 4. Müəyyən iş və fəaliyyət növlərinin aparılmasında xüsusi təhlükəsizlik qaydalarının pozulması ilə bağlı təhlükələrdən şəxsiyyətin, cəmiyyətin və dövlətin mühafizə vəziyyətinə qəsd edən cinayətlərin anlayışı və tərkiblərinin təhlili.

Bu cinayətlərə 222, 222.1, 222.2, 223.,224 və 225, 233.1. 224.1, 224.2-ci maddələrdə nəzərdə tutulmuş cinayətlər aid edilir.

Maddə 222 tikinti, mədən işlərinin və sair işlərin aparılmasının təhlükəsizlik qaydalarını pozma. Əsas bilavasitə obyekt-tikinti, mədən və sair işlərin aparılmasında təhlükəsizlik qaydalarını təmin edən ictimai münasibətlərdir.

Əlavə bilavasitə obyekt-sağlamlıq, həyat və mülkiyyətdir. Normanın dispozisiyası blanket nəzərdə tutulmuşdur. Cinayət məsuliyyət məsələlərini həll etmək üçün bu işlərin aparılması qaydalarının tənzimləyən digər normativ aktlara və qaydalara müraciət etmək lazımdır.

Obyektiv cəhətdən tikinti, mədən və sair işlərin aparılması zamanı təhlükəsizlik qaydalarının pozulmasında ifadə olunur. Bu cinayət tərkibi qanunvericilik quruluşuna görə maddi tərkibli dir. Normanın dispozisiyası cinayət məsuliyyətinin yaranması üçün ehtiyatsızlıqdan zərərçəkmiş şəxsin sağlamlığına ağır və ya az ağır zərər vurulmasını nəzərdə tutur.

Bütün növ işlərin qruplara bölünməsi Nazirlər Kabinetinin «Yaşı 18-dən az olan işçilərinin, peşələrin, vəzifələrin, habelə yeraltı işlərin siyahısının təsdiq edilməsi haqqında» 24 mart 2000-ci il tarixli qərarı ilə müəyyən olunmuşdur.

Tikinti işləri dedikdə, sənaye, hidro-texniki, kənd təsərrüfatı və sair obyektlərin, yaşayış, İnzabiti və digər binaların planlaşdırılması, tikilməsi və yenidən qurulması üzrə həyata keçirilən işlər başa düşülür.

Mədən işləri dedikdə, faydalı qazıntı hasilatı ilə əlaqədar qurğuların, taxtaların və s. qurğuların inşası, sökülməsi, yenidən qurulması, yerinin dəyişdirilməsi, daşınması və s. işlər başa düşülür. Bu işlərin aparılması qaydaları «Yerin təkisi haqqında» Qanunla və digər normativ aktlarla tənzimlənən bütün digər növ işlər başa düşülür. (Məs. Yol çəkilişi zamanı aparılan partlayışlar və s.).

İşlərin aparılmasının təhlükəsizliyi qaydaları pozulması dedikdə, bu işlərin aparılması üçün nəzərdə tutulmuş texniki təhlükəsizlik qaydalarının

pozulması başa düşülür. Cinayətin obyektiv cəhətinin əsas əlaməti təhlükəsizlik qaydalarının pozulması ilə baş vermiş nəticə arasında səbəbli əlaqənin olmasını təşkil edir.

Subyektiv cəhətdən bu əməl normanın dispozisiyasında nəzərdə tutulmuş təqsirin ehtiyatsızlıq forması ilə səciyyələnir nəzərdə tutulmuş təqsirin ehtiyatsızlıq forması ilə səciyyələnir.

Subyekt bu işlərdə çalışan və təhlükəsizlik qaydalarına əməl etməyə borclu olan 16 yaşı tamam olmuş, anlaqlı fiziki şəxslər başa düşülür.

CM-in 222.2-ci maddəsində ehtiyatsızlıqdan zərərçəkmiş şəxsin ölümünə və digər ağır nəticələrə səbəb olması kimi tövsifedici əlamətlər nəzərdə tutulmuşdur

Digər ağır nəticələr dedikdə, bir neçə şəxsin sağlamlığına zərər vurulması, ətraf mühtəə mühüm ziyan vurulması, müəssisələrin, təşkilatların işlərinin uzun müddət dayandırılması və s. başa düşülür.

Bu qrupa daxil olan ictimai təhlükəli cinayətlərdən və törədilməsi təsadüf edilən cinayətlərdən biri də CM-in 225-ci maddəsində nəzərdə tutulan «Yanğın təhlükəsizliyi qaydalarını pozma» cinayətidir.

Maddə 222-1 Tikinti qaydalarını pozma

Bü cinayətin **bilavasitə obyekt** qanunvericilik də müəyyən edilmiş tikinti qaydalarının pozulması ilə bağlı yaranmış təhlükələrdən şəxsiyyətin və cəmiyyətin mühafizə vəziyyəti sahəsində olan ictimai münasibətlərdir.

Əlavə bilavasitə obyekt qismində insanların sağlamlığı, həyatı və mülkiyyət münasibətləri çıxış edir.

Obyektiv cəhətdən aşağıdakı əlamətlərlə xarakterizə olunur:

1)Qanunvericiliklə müəyyən olunmuş qaydada müvafiq icra hakimiyyəti orqanlarının razılığını almadan özbaşına bina və qurğular tikmə;

2) mövcud təhlükələrin konstruksiyasında obyektlik etmə;

3)bu tikililərin funksional təyinatını dəyişdirilməklə, onlarda yenidən planlaşdırma, yenidən qurma işlərini aparma;

4)sadalanan bu hərəkətlər nəticəsində zərərçəkmiş şəxsin sağlamlığına az ağır və ya ağır zərər vurma;

5) edilən hərəkətlərlə sağlamlığa dəymiş zərərin arasında səbəbli əlaqə.

Bu cinayəti nəzərdə tutan normanın dispozisiyası **blanket** növdər

Belə ki, bina və digər qurğular tikmə, mövcud tikililərin konstruksiyasında dəyişiklik etmə, tikililərin funksional təyinatını dəyişdirməklə onlarda yenidən planlaşdırma, yenidən qurma işlərini aparma qaydaları «Şəhərsalmanın əsasları haqqında» 11 iyun 1999-cu il tarixli Qanunla və NK-nın çoxsaylı normativ aktları ilə nizamlanır.

Bu cinayət **maddi** tərkibdə nəzərdə tutulmuşdur. Belə ki, CM-nin 222.1-ci maddəsində nəzərdə tutulan əməl zərərçəkmiş şəxsin sağlamlığına ağır və ya az ağır zərər vurulduğu andan bitmiş hesab olunur. Eləcə də əməlin düzgün tövsifi üçün pozulmuş tikinti qaydaları ilə baş vermiş nəticə arasında səbəbli əlaqə olmalıdır zərərçəkmiş şəxs qismində istənilən şəxs çıxış edə bilər.

Bu cinayət **subyektiv cəhətdən** təqsirin ehtiyatsızlıq formasında törədilir.

Subyektiv-16 yaşına çatmış anlaqlı şəxslərdir.

CM-in 222-ci maddəsində tikinti qaydalarının pozulmasının zərərçəkmiş şəxsin ölümünə və ya başqa ağır nəticələrə səbəb olması **məsuliyyəti ağırlaşdırır** hallar kimi nəzərdə tutulmuşdur.

Maddə 255. Yangın təhlükəsizliyi qaydalarını pozmuş əsas

Bilavasitə obyekt - yangın təhlükəli mənbələrlə davranış sahəsində olan təhlükəsizlik münasibətləridir.

Əlavə bilavasitə obyekt - insanların həyat və sağlamlığı mülkiyyət münasibətləridir.

Azərbaycan Respublikasının 10 iyun 1997-ci il tarixli «Yangın təhlükəsizliyi haqqında» qanunda yangının aşağıdakı anlayışı verilmişdir.

Yangın dedikdə, maddi ziyan, insanların həyatına və sağlamlığına, habelə zərər yetirən nəzarətsiz yanma başa düşülür.

Yangın təhlükəsizliyi- təşkilati, iqtisadi, sosial, elmi-texniki, tərbiyə və təbliğat tələblərinin elə bir kompleksidir ki, bu təsərrüfat sahələrin, rayonların və digər yaşayış məntəqələrinin təhlükəsiz fəaliyyətini, yangınların törənməsi və yayılması imkanlarının aradan qaldırılmasını, onların son dərəcə aşkar və ləğv olunmasını, insanların həyatının və sağlamlığının mühafizəsini təmin etməli, yangınların təhlükəli amillərinin insanlara və ətraf mühitə təsirini aradan qaldırılmalı, maddi və mənəvi sərvətləri yangından məhv olunmaqdan qorunmalıdır.

Yangın təhlükəsizliyi tələblərinin pozulması dedikdə, yangın təhlükəsizliyi tələblərinin yerinə yetirilməməsi və ya lazımınca yerinə yetirilməməsidir.

Obyektiv cəhətdən yangın təhlükəsizliyi qaydalarının ehtiyatsızlıqdan zərərçəkmiş şəxsin sağlamlığına ağır və ya az ağır zərər vurulmasına səbəb olan pozuntusundan ifadə olunur.

Cinayətin tərkibi maddidir, yəni yangın təhlükəsizliyi qaydalarının pozulması ilə baş vermiş nəticə arasında səbəbli əlaqə olmalıdır.

Maddənin dispoziyası **banket** xarakterlidir, yəni normanın tətbiqi üçün yangın təhlükəsizliyi qaydalarını nəzərdə tutan normativ aktlara müraciət etmək lazımdır.

Yanğın təhlükəsizliyinin pozulduğu yerin tövsif üçün əhəmiyyəti yoxdur.

Subyektiv cəhətdən yanğın təhlükəsizliyi qaydalarını pozma cinayəti təqsirin ehtiyatsızlıq forması ilə səciyyələnir.

Subyekt- 16 yaşı tamam olmuş, anlaqlı, fiziki şəxs və yanğın təhlükəsizliyi qaydalarına əməl edən, yerinə yeti rən və əməl olunmasına nəzarət edən şəxslər nəzərdə tutulur.

CM-in 225.2-ci maddəsində bu əməlin ehtiyatsızlıqdan zərərçəkmiş şəxsin ölümünə və ya digər ağır nəticələrə səbəb olmasını tövsifedici əlamət kimi nəzərdə tutulmuşdur.

Digər ağır nəticələr dedikdə, bir neçə şəxsin sağlamlığına az ağır və ağır zərər vurulması və müəssisənin işinin əhəmiyyətli dərəcədə pozulması və əhəmiyyətli dərəcədə ziyan vurulmasını nəzərdə tutur.

4-cü sual üzrə nəticə: Beləliklə, bu qrupa daxil olan ictimai təhlükəsizlik əleyhinə olan cinayətlər əsasən maddi tərkibdə nəzərdə tutulmuşdur. Normaların dispoziyası blanket növdə nəzərdə tutulmuşdur. Nəzərdə tutulan əməllər bir çox hallarda müəyyən davranış qaydalarının pozulması ilə əlaqədardır.

Sual 5. İctimai təhlükəli materiallarla, vasitələrlə və əşyalarla davranış pozulması ilə bağlı təhlükələrdən şəxsiyyətin, cəmiyyətin və dövlətin mühafizə vəziyyətinə qəsd edən cinayətlərin anlayışı və tərkiblərinin təhlili

Bu cinayətlər arasında cinayət statistikasında ən çox qeydə alınan cinayətlərdən biri 228-ci maddədə nəzərdə tutulan cinayət əməlidir.

Maddə 228. Qanunsuz olaraq odlu silah, onun komplekt hissələrini, döyüş sursatı, partlayıcı maddələr və qurğular əldə etmə, başqasına vermə, satma, saxlama, daşıma və gəzdirmə.

Bilavasitə obyektivi odlu silah, döyüş sursatı, partlayıcı maddələr və qurğularla davranış sahəsində olan ictimai münasibətlərdir.

Bu cinayətin **predmeti** silah, döyüş sursatı, partlayışı maddələr və qurğulardır. Bu cinayətin təhlilində Azərbaycan Respublikası 30 dekabr 1997-ci il tarixli «Xidməti və mülki silah haqqında» Qanununa və Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsi Plenumunun «Silah, döyüş sursatı və partlayıcı maddələrin oğurlanması və dövriyyəsinə dair işlər üzrə məhkəmə təcrübəsi haqqında» 1998-ci il 22 may tarixli qərarına istinad olunmalıdır.

Odlu silah-barıtın və digər alışqan maddələrin yaranmasından yaranan enerji hesabına mərmisi istiqamətlənmiş hərəkət edərək müəyyən məsafədən hədəfi mexaniki zədələmək və ya sıradan çıxarmaq təyinatına malik olan silahdır. Konkret olaraq tüfəng (yivsiz lüləli ov tüfəngindən başqa), karabin, tapança və revolver, avtomat, pulemyot və s. odlu silahlara aid edilir. Qaz silahı, soyuq silah, tullayıcı silahlar, pnevmatik silahlar odlu silah hesab edilmir.

Ali Məhkəmənin qeyd olunan qərarının 3-cü bəndinə əsasən, **odlu silahın kompleks hərəkətləri** dedikdə, onun funksional təyinatı müəyyən edən hissələr – odlu silahın lüləsi, zərbə, buraxılış, bağlayıcı mexanizmi eləcə də kompleks halında silahdan təyinatı üzrə istifadə etməyə–atəş imkanı verən digər detalları başa düşülür.

Döyüş sursatı dedikdə, hədəfi məhv etmək üçün müəyyən olunmuş və tərkibində dağıdıcı, tullayıcı və vurub çıxardığı atımın, yaxud onların məcmuyu olan silahlanma predmetləri və tullayıcı sursatlar başa düşülür. Məs, mərmilər, minalar, aviabombalar, qumbaralar və s.

Partlayıcı qurğular dedikdə, partlayıcı maddədən və konstruktiv təyinatına görə partlayışın baş verməsi üçün qığılcım yaradan xüsusi qurğudan ibarət olan predmetlər nəzərdə tutulur. Bu qurğular həm sənaye, həm də əldə düzəldilə bilər.

Obyektiv cəhətdən yuxarıda qeyd olunan predmetləri qanunsuz olaraq əldə etmə, başqasına vermə, satma, saxlama, daşıma və gəzdirmə də ifadə olunur.

Dispozisiyada nəzərdə tutulan hərəkətlərin izahı yuxarıda qeyd olunan Ali Məhkəmənin Plenumunun qərarında nəzərdə tutulmuşdur.

Qanunsuz əldə etmə dedikdə, odlu silahın, döyüş sursatının və ya partlayıcı maddələrin satın alınması, başqa əmlakla və əşya ilə dəyişdirilməsi, borc və ya bəxşiş kimi alınması, borc əvəzinə ödənilməsi, habelə tapılmış odlu silah, döyüş sursatının və ya partlayıcı maddələrin mənimsənilməsi və s. hərəkətlər başa düşülür.

Silahın əldə edilməsi qaydaları qeyd olunan Qanunun 9-cu maddəsində nəzərdə tutulmuşdur.

Qanunsuz olaraq başqasına vermə dedikdə, həmin predmetləri digər şəxslərin sahibliyinə verməklə özgəninkiləşdirmə başa düşülür. Məs: özgəsinə bağışlama, müvəqqəti saxlama və ya istifadə etmək üçün vermə və s. forma ola bilər.

Qanunsuz satma dedikdə, göstərilən əşyaların razılaşıdırılmış haqq müqabilində qanunsuz özgəninkiləşdirilməsi. O cümlədən borc əvəzinə verilməsi, borc olaraq verilməsi və s. başa düşülür.

Qanunsuz daşıma dedikdə, onların yerinin dəyişdirilməsi məqsədi ilə istənilən üsulla qəsdən edilən hər hansı bir hərəkət başa düşülməlidir.

Qanunsuz gəzdirmə dedikdə, onların təqsirli şəxsin paltarında, yaxud bədənin üstündə olması, eyni zamanda çantada, portfeldə, maşında və s. predmetlərdə gəzdirilməsi başa düşülür.

Cinayət **formal** tərkiblidir, nəzərdə tutulan hərəkətlər edilən andan başa çatmış hesab olunur.

Nəzərdən keçirilən cinayətin **subyekt** 16 yaşı tamam olmuş, anlaqla, fiziki şəxslərdir.

Subyektiv cəhətdən bu cinayət birbaşa qəsdlə səciyyələnir.

CM-in 282.2-ci maddəsində bu cinayətin qabaqcadan əlbir olan bir qrup şəxs tərəfindən, təkrar törədilməsi kimi tövsifedici əlamətlər nəzərdə tutulmuşdur. Bu əlamətlər əvvəlki mövzularda ətraflı nəzərdən keçirilmişdir.

CM-in 228.3-cü maddəsində bu cinayətin xüsusilə tövsifedici əlaməti kimi onun mütəşəkkil dəstə tərəfindən törədilməsi nəzərdə tutulmuşdur.

CM-in 226.4-cü maddəsində qanunsuz olaraq qaz silahını, soyuq silahı. O cümlədən tullayıcı silahı əldə etmə, satma və ya gəzdirmə, milli geyim ləvazimatı hesab olunan ərazilərdə və ya ovçuluq peşəsi ilə bağlı olaraq soyuq silahı gəzdirmə halları istisna olmaqla kimi xüsusilə tövsifedici əlamətlər nəzərdə tutulmuşdur.

Əvvəl qeyd etdiyimiz Qanunun 2-ci maddəsinin 6-cı bəndində **soyuq silahın** anlayışı verilmişdir. **Soyuq silah**-konstitusiyasına, ölçülərinə və materiallarına görə birbaşa istehsalat və ya təsərrüfat–məişət məqsədləri üçün nəzərdə tutulmayan, xüsusi olaraq insanın əzələ qüvvəsindən istifadə etməklə zərər vurma obyektinə bilavasitə təmas zamanı xəsarət etirmək təyinatına malik olan silahdır. Məs: xəncərlər, ov bıçaqları, süngülər, beybutlar və s.

Cinayətin predmetinin soyuq silah olub-olmamasını müəyyən etmək üçün ekspertizanın aparılması məqsəduyğundur.

CM-in «Qeyd hissəsində həvəsləndirici norma nəzərdə tutulmuşdur. Belə ki, bu maddədə göstərilən əşyaları könüllü surətdə təhvil verən şəxs, əgər onun

əməllərində başqa cinayət əməlinin tərkibi yoxdursa, cinayət məsuliyyətindən azad edilir»

Maddə 230. Odlu silahı diqqətsiz saxlama. Bu cinayətin **bilavasitə obyekt** odlu silahla davranma sahəsində ictimai təhlükəsizlikdir. İnsanların həyat və sağlamlığı bəzi hallarda mülkiyyət münasibətləri **əlavə obyekt** qismində çıxış edir. Nəzərdən keçirilən cinayətin ipredmeti istifadəyə yararlı olan odlu silahdır. Odlu silahın anlayışı 228.1-ci maddənin təhlilində nəzərdən keçirilmişdir.

Obyektiv cəhətdən bu cinayət odlu silahın diqqətsiz saxlanması ilə yaranmış şərait nəticəsində həmin silahdan başqa şəxs istifadə etməsinin ağır nəticələrə səbəb olması ilə ifadə olunur.

Dispozisiyadan görüldüyü kimi bir əməl hərəkətsizliklə törədilir. Silahı olan şəxs onun saxlanması ilə bağlı tələb olunan qaydalara əməl etmir. Bu qaydalar qeyd olunan Qanunun 15-ci maddəsinə əsasən Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti tərəfindən müəyyən edilir.

Odlu silahı diqqətsiz saxlama dedikdə, odlu silahın saxlanması üzrə Nazirlər Kabinetinin müəyyən etdiyi qaydaları pozma başa düşülməlidir. Məs: tüfəngin qıfıllanmamış yerdə saxlanması. Nəzərdən keçirilən cinayət maddi tərkiblidir və normanın dispozisiyasında nəzərdə tutulan ağır nəticələr baş verdiyi andan başa çatmış hesab olunur.

Odlu silahın qanunsuz saxlanılmasını (maddə 228) diqqətsiz saxlamadan (maddə 230) fərqləndirmək məqsədəuyğundur. Diqqətsiz saxlama yalnız qanuni saxlanılan silaha aiddir. Əvvəl qeyd olunan Ali Məhkəmənin Qərarına əsasən, təqsirli şəxsin diqqətsizliyi nəticəsində onda qanunsuz saxlanılan odlu silah başqa şəxs tərəfindən istifadə edildikdə və bu ağır nəticələrə səbəb olduqda, təqsirli şəxsin diqqətsizliyi nəticəsində onda qanunsuz saxlanılan odlu silah başqa şəxs tərəfindən istifadə edildikdə və 230-cu maddədə göstərilən ağır nəticələr olduqda, təqsirli şəxs 228.1-ci maddəsi əhatə olunduğundan. CM-in 230-cu maddəsi ilə əməli tövsif etməyə ehtiyac yoxdur.

Sözsuzki, cinayətin tərkibi maddi olduğu üçün törədilən əməllə baş vermiş nəticə arasında səbəbli əlaqənin müəyyən olunması vacibdir.

Ağır nəticələr dedikdə, başqa şəxs silahdan istifadə etməsi nəticəsində insan ölümü, sağlamlığa az ağır və ya ağır zərərlərin baş verməsini hesab etmək olar. Bu cinayətin subyekt 16 yaşı tamam olmuş, anlaqlı, fiziki şəxslər ola bilər.

Subyektiv cəhətdən bu cinayət ehtiyatsızlığın hər iki növü ilə səciyyələnir.

Maddə 232. Odlu silahı. Döyüş sursatını, partlayıcı maddələri və qurğuları talama və ya hədə - qorxu ilə tələb etmə.

Obyekt - normanın dispozisiyasında qeyd olunan predmetlərlə davranma sahəsində olan ictimai təhlükəsizlik və mülkiyyət münasibətləridir.

Bu cinayətin predmeti odlu silah, döyüş sursatı, onun komplekt hissələri, partlayıcı maddələr və qurğulardır. Onların anlayışı 228.1-ci maddənin təhlilində verilmişdir.

Obyektiv cəhətdən - bu cinayət yuxarıda qeyd olunan predmetləri talamada və hədə-qorxu ilə tələb etmədə ifadə olunur.

Talama-dedikdə, bu predmetləri oğurluq, soyğunçuluq, quldurluq və s. üsullarla ələ keçirilməsi başa düşülür. Bu normanın dispozisiyası talamanın bütün formalarını əhatə edir.

Bu cinayətin tərkibi maddi və formaldır. Talamada bu əməl qeyd olunan predmetlər ələ keçirdikdən sonra onlar üzərində sərəncam vermək imkanı əldə etdiyi andan, hədə-qorxu ilə tələb etmə isə həmin predmetlərin müəyyən hərəkətlər ediləcəyi hədəsi altında verilməsi tələbi irəli sürüldüyü andan başa çatmış hesab olunur.

Nəzərdən keçirilən **cinayətin sübyekti** 14 yaşı tamam olmuş, eləcə də odlu silahın və bu cinayətin digər predmetlərinin xidməti vəzifəsinə görə inanılıb tapşırıldığı şəxs ola bilər.

Bu cinayətin aşağıdakı tövsifedici əlamətləri nəzərdə tutulmuşdur:

- qabaqcadan əlbir olan bir qrup şəxs tərəfindən törədildikdə;
- təkrar törədildikdə;
- şəxs tərəfindən öz qulluq mövqeyindən istifadə etməklə törədildikdə;
- həyat və sağlamlıq üçün təhlükəli olmayan zor tətbiq etməklə və ya belə zor tətbiq etmək ilə törədildikdə;
- mütəşəkkil dəstə tərəfindən törədildikdə;
- həyat və sağlamlıq üçün təhlükəli olan zor tətbiq etməklə və ya belə zor tətbiq etmək hədəsi ilə törədildikdə.

Bu tövsifedici əlamətlər əvvəlki mövzularda ətraflı izah olunmuşdur.

NƏTİCƏ

İctimai təhlükəsizlik əleyhinə olan cinayətlər cəmiyyətə qarşı törədilən ən təhlükəli cinayətlərdir. Bu cinayətlərin ictimai təhlükəliliyi onunla bağlıdır ki, bu əməllər nəticəsində konkret fərdlər yox, geniş əhali kütləsinə ziyan yetirilir.

Nəzərdən keçirdiyimiz cinayətlər nəticəsində vətəndaşların cəmiyyətin normal həyat fəaliyyətinin təhlükəsizliyi, müəssisələrin, təşkilatların müxtəlif işlərin yerinə yetirilməsində normal fəaliyyəti pozulur. Bu fəsildə cəmiyyət üçün ən təhlükəli cinayətlərdən terrorçuluq, adamları girov götürmə, banditizm və sair cinayətlər nəzərdə tutulmuşdur